

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ISSN 2524-0609

Серія

ПЕДАГОГІКА

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Збірник наукових праць

Випуск 2(41)

Ужгород – 2017

ISSN 2524-0609

УДК 371; 378; 364

Науковий вісник Ужгородського університету.

Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2017. – Випуск 2 (41)

Редакційна колегія

Головний редактор:

Козубовська І.В. доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «УжНУ»

Заступник головного редактора:

Бартош О.П. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціології і соціальної роботи, ДВНЗ «УжНУ»

Відповідальний за випуск:

Опачко М.В. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «УжНУ»

Члени редколегії:

Козловська І.М. доктор педагогічних наук, професор, ДВНЗ «УжНУ»

Староста В.І. доктор педагогічних наук, професор, ДВНЗ «УжНУ»

Шандор Ф.Ф. доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри соціології і соціальної роботи, ДВНЗ «УжНУ»

Букач М.М. доктор педагогічних наук, професор, Миколаївський національний університет ім.В.О.Сухомлинського

Мешко Г.М. доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет ім.В.Гнатюка

Поліщук В.А. доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, Тернопільський національний педагогічний університет ім.В.Гнатюка

Товканець Г.В. доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки й методики дошкільної та початкової освіти, Мукачівський державний університет

Кіш Янош, доктор психології, професор, Дебреценський університет, Угорщина

Норман Джудіт, доктор соціальної роботи, професор, Університет Бригам Янг, США

Рецензенти:

Янкович О.І. доктор педагогічних наук, професор

Вегеш М.М. доктор історичних наук, професор

Адреса редакції:

88017, м.Ужгород, вул.Університетська, 14, факультет суспільних наук, кімн.218,
тел.: +38 (0312) 64-03-14, e-mail: f-susp@uzhnu.edu.ua

Офіційний сайт збірника: <http://libuzhnu.brinkster.net/cat4.aspx?seria=6>

Засновник і видавець збірника наукових праць – Ужгородський національний університет.
Адреса: 88000, м.Ужгород, площа Народна, 4.

Збірник наукових праць видається з березня 1998 р., виходить двічі на рік.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 7972 від 9 жовтня 2003 р.

Збірник наукових праць перереєстровано як друковане періодичне видання, включене до переліку наукових фахових видань України, галузі науки – педагогічні, що затверджений Наказом МОН України від 09.03.2016 р. № 241 (додаток 9, позиція 78).

Рекомендовано до друку Вченою Радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
протокол №14 від 21 листопада 2017 року

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT
«UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY»**

**SCIENTIFIC HERALD OF
UZHHOROD UNIVERSITY**

ISSN 2524-0609

Series

PEDAGOGY

SOCIAL WORK

Collection of Scientific Works

Issue 2 (41)

Uzhhorod – 2017

ISSN 2524-0609
УДК 371; 378; 364

Scientific Herald of Uzhhorod University.
Series: «Pedagogy. Social Work». – 2017. – Issue 2 (41)

Editorial Board

Editor-in-Chief:

Kozubovska Iryna. *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of Department of Pedagogy and Pedagogy of Higher School, Uzhhorod National University*

Deputy of Editor-in-Chief:

Bartosh Olena. *Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Sociology and Social Work Department, Uzhhorod National University*

Editor of the issue:

Opachko Magdalyna. *Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Department of Pedagogy and Pedagogy of Higher School, Uzhhorod National University*

Members of Editorial Board

Kozlovska Iryna. *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University*

Starosta Volodymyr. *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University*

Shandor Fedir. *Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of Sociology and Social Work Department, Uzhhorod National University*

Bukach Mykola. *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Mykolaiv National University named after V.Sukhomlynsky*

Meshko Galyna. *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Gnatyuk*

Polischuk Vira. *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of Social Pedagogics and Social Work Department, Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Gnatyuk*

Tovkanets Ganna. *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of Department of Pedagogy and Methodology of Pre-school and Primary Education, Mukachevo State University*

Kiss Janos. *Doctor of Psychology, Professor, University of Debrecen, Hungary*

Norman Judith. *Doctor of Social Work, Professor, Brigham Young University, the USA*

Reviewers:

Yankovych O. *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor*

Vegesh M. *Doctor of Historical Sciences, Professor*

Editorial address:

88017, Uzhhorod, Universitetska str., 14, Faculty of Social Sciences, room 218,
tel.: +38 (0312) 64-03-14, e-mail: f-susp@uzhnu.edu.ua

Official website: <http://libuzhnu.brinkster.net/cat4.aspx?seria=6>

Founder and publisher of collection of scientific articles – Uzhhorod National University.
Address: 88000, Uzhhorod, Narodna square, 4.

The series of scientific articles has been published since March 1998, is published twice a year.

State registration certificate series KV № 7972 dated by October 9, 2003

Collection of scientific articles is re-registered as a printed periodical edition, included in the list of scientific professional editions of Ukraine, the field of science – Pedagogy, approved by the Order of Ministry of Education of Ukraine dated by 09 March 2016, № 241 (annex 9, position 78).

Recommended to publication by the Scientific Council of Uzhhorod National University,
record №14 from November 21, 2017

© Uzhhorod National University, 2017

ЗМІСТ

Андрієвська Віра. ПРОЕКТ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ STEAM-ОСВІТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	11
Бартош Олена, Баторі-Тарці Зіта. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УГОРЩИНІ	15
Басай Надія. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	20
Бенедисюк Марія. ЗАДАЧНИЙ ПІДХІД У ФІЗИЦІ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ	25
Богоніс Ольга. МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ГОТЕЛЬНОГО ТА РЕСТОРАННОГО СЕРВІСУ В КОЛЕДЖІ	28
Бондарчук Наталія, Чернов Віктор. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ НАСЕЛЕННЯ РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ ТА ЙОГО ОЗДОРОВЧЕ ЗНАЧЕННЯ	34
Бородієнко Олександра. РОЗВИТОК МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОГО ТА ОСОБИСТІСНОГО КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ЗВ'ЯЗКУ: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ.....	38
Бриндіков Юрій. АРТ-ТЕРАПІЯ: СУТЬ, МОЖЛИВОСТІ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ	42
Бурак Мар'яна. СПОСОБИ МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ РЕЙТЕРІВ НА ВАЛІДНІСТЬ ТА НАДІЙНІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ МОВНИХ МАСШТАБНИХ СТАНДАРТИЗОВАНИХ ТЕСТІВ.....	46
Варга Наталія. ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ.....	51
Вербівський Дмитро. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	55
Гіптерс Зінаїда. ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ	59
Головатюк Іван. АРТ-ТЕРАПІЯ У ЗАРУБІЖНІЙ НАУКОВІЙ ТРАДИЦІЇ.....	63
Горобець Сергій. СТВОРЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ, ФІЗИКИ ТА ІНФОРМАТИКИ.....	67
Гуменюк Сергій. РЕЗУЛЬТАТИ ВИХІДНОГО КОНТРОЛЮ ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	70
Гура Антоніна. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ЗАСОБАМИ ІКТ	75
Давидова Жанна. ІНФОРМАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	78
Дзямко Вікторія, Месарош Лівія. ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ НЕМАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	81
Добровольська Катерина, Мисловська Світлана. ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ ТА КОНСТРУЮВАННЯ ОБРАЗУ ПРОФЕСІЇ У МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ	85
Долинний Юрій. ДІТИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЯК ОБ'ЄКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ	88
Дудник Оксана. МЕТОДИЧНИЙ КОМЕНТАР ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАДАЧ КОНТЕКСТНОЇ СПРЯМОВАНІСТІ.....	92
Дука Тетяна. ФОРМУВАННЯ ПСИХІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ НОВІТНІХ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	95

Желанова Вікторія. МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЯК СУТТЄВА ДЕТЕРМІНАНТА ФОРМУВАННЯ «НАВИЧОК ХХІ СТОЛІТТЯ»	99
Жиленко Руслан. ДОСВІД США У ЗАПРОВАДЖЕННІ СИСТЕМИ ПРИЯТЕЛІВ У РОБОТІ З ВЕТЕРАНАМИ, ЩО СТРАЖДАЮТЬ НА ПТСР	102
Задорожна Ольга. СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ	105
Зобенько Наталія. ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З ДЕЗАДАПТОВАНИМИ ДІТЬМИ	110
Калаур Світлана. ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ	115
Карнаух Леся. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ СІМ'Ї НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	119
Карплюк Світлана. ІНФОРМАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ВИЩОЇ ШКОЛИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	122
Кіш Надія, Канюк Олександра. АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ	126
Козубовська Ірина, Васьків Сільвія. МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ В БАГАТОНАЦІОНАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ	129
Кокнова Тетяна. ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ	133
Корінна Ганна. ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНИХ РОЛЕЙ ТА ФУНКЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА	137
Криворучко Аліна. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ ДО КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ОЦІНЮВАННІ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ.....	141
Криштанович Світлана. ПЕДАГОГІЧНІ СТАНДАРТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПОРТИВНИХ МЕНЕДЖЕРІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	146
Кульчицький Віталій. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ У 50-80-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	150
Лещук Галина. СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ	153
Маляр Любов. ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДРУЧНИКІВ ДЛЯ НАРОДНОЇ ШКОЛИ АВГУСТИНА ВОЛОШИНА	157
Марфинець Надія. ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	162
Мельникова Ольга. Г. СКОВОРОДА І В. КАРАЗІН: ДВА ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ ОСВІТИ.....	165
Мигалина Зоряна. ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ДІТЕЙ МІГРАНТІВ В США	169
Мосейчук Юрій. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОЕКЦІЇ У ДОСЛІДЖЕННІ ПОТЕНЦІАЛУ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ДЛЯ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІМИ УЧИТЕЛЯМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	172
Мосіюк Олександр. ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ GIT У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ	176
Нагорна Ольга. ПОСТУП ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТА ПІДГОТОВКИ АРБІТРАЖНИХ ЮРИСТІВ У РОЗРІЗІ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО АРБІТРАЖУ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	179
Опачко Магдалина. НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МОДЕЛЮВАННЮ ДИДАКТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	182
Павленко Анатолій. НАВЧАННЯ МИСТЕЦТВУ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ: СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ.....	186
Пасічник Олена, Школяр Наталія. ДИДАКТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ	190

УДК 37(477) (092)

Мельникова Ольга Миколаївна
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичин
м. Умань, Україна

Г. СКОВОРОДА І В. КАРАЗІН: ДВА ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ ОСВІТИ

У статті розкрито змістове наповнення поняття «освіта». Враховуючи сучасні погляди на проблему розвитку освіти, визначено, що освіта – це система наукових та культурних цінностей, які накопичуються людством на протязі життя. Тому першочергово ці погляди віддзеркалювалися в ідеях просвітників Г. Сковороди та В. Каразіна. Висвітлено проблему розвитку освіти у спадщині видатних українських просвітників та визначено послідовність просвітницьких ідей Г. Сковороди у поглядах В. Каразіна. Досліджуючи спадщину просвітників, знаходимо чимало тотожних ідей просвітників, серед яких розвиток освіти, патріотизм, свобода та ін. Встановлено, що дослідження світоглядних позицій Василя Каразіна й Григорія Сковороди у контексті просвітницької діяльності сучасників дає змогу об'єктивно оцінити їх ідеї та погляди, а отже використати творчий доробок у процесі розбудови сучасної системи освіти.

Ключові слова: просвітницькі ідеї Г. Сковороди і В. Каразіна, освіта, патріотизм, просвітництво.

Вступ. Сучасна вітчизняна освіта розвивається в умовах зміни суспільних пріоритетів, що актуалізує проблему осмислення педагогічної спадщини непересічних особистостей. У зв'язку з цим особливою увагою дослідників зосереджується на першоджерелах, які відображають надбання й традиції національної системи освіти у минулому й допомагають віднайти основні напрями подальшого розвитку історії української педагогіки.

На необхідності формування у молодого покоління потреби зберігати і збагачувати національну культуру, українські культурно-історичні традиції, національні світоглядні ідеї, погляди і переконання, виховання свідомого відчуття приналежності до свого народу акцентується увага в державних нормативних документах, зокрема у Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»). У Концепції національно-патріотичного виховання молоді звертається увага на важливість збереження українських народних традицій, кращих надбань національної та світової педагогіки й психології, формування духовного українського патріота, популяризацію пам'яток української історії, культури та природи, історичних місць та подій, етнографії та життєписів відомих діячів.

Актуальність дослідження зумовлена також об'єктивною потребою у детальному вивченні, оцінці, творчому осмисленні з сучасних теоретико-методологічних позицій надбань вітчизняної педагогічної думки; недостатньою розробленістю в українській історико-педагогічній науці ідей; потребами вивчення і творчого використання національного педагогічного досвіду в умовах соціально-культурних перетворень у сучасній Україні.

Педагогічні концепції Г. Сковороди (1722-1794) та В. Каразіна (1773-1842) репрезентують дві доби розвитку української педагогічної думки – ХVІІІ та ХІХ століття. Обидві постаті проникли не тільки традиціями Княжої доби, але і західноєвропейськими ідеями гуманізму, реформації й раннього Просвітництва. Тому вибір двох яскравих представників гуманістичної педагогіки не є випадковим. Досліджуючи спадщину Г. Сковороди та В. Каразіна, ми знаходимо чимало тотожних ідей просвітників, серед яких можна виокремити такі, як розвиток освіти, патріотизм, свобода та ін. Постаті Г. Сковороди і В. Каразіна схожі у тому, що їхні думки, погляди, переконання, відповідні епохам життя просвітників, проникли новаторськими ідеями кращих Європей-

ських культурних традицій освітніх закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спадщину Г. Сковороди і В. Каразіна багатоаспектно досліджувала низка вчених. Зокрема, педагогічний спадок Г. Сковороди досліджували Г. Гребенна, О. Дзевєрин, Н. Дічек, І. Іванько, Н. Калініченко, Т. Кочубей, А. Розенберг, В. Сарбей, М. Ярмаченко та ін. Педагогічні ідеї В. Каразіна висвітлені у працях Н. Березюк, М. Беляєва, А. Болєбруха, Ю. Грачової, В. Кравченка, С. Куделка, В. Лапіної, Н. Ніколаєнко, Ф. Петрова, А. Хрідочкіна та ін. Тому дослідження проблеми розвитку освіти у педагогічній спадщині вітчизняних педагогів Г. Сковороди і В. Каразіна є досить актуальною і має безперечне теоретичне значення.

Мета статті: розкрити змістове наповнення поняття «освіта»; висвітлити проблему розвитку освіти у спадщині видатних українських просвітників; визначити послідовність просвітницьких ідей Г. Сковороди у поглядах В. Каразіна.

Виклад основного матеріалу. Г. Сковорода і В. Каразін – два просвітники, сенсом життя яких було пропагування знань серед усіх верств населення. Обидва просвітники прагнули до здобуття ґрунтовних, глибоких знань і поширення їх серед простих людей. Г. Сковорода, подорожуючи європейськими країнами, здобував знання в університетах, у яких зустрічався з ученими, слухав лекції філософів. В. Каразіну, у свій час, не судилося здобувати освіту за кордоном. Керівництвом держави було відмовлено у виїзді за межі країни. Він провадив просвітницьку діяльність на Батьківщині, займався питаннями заснування Міністерства народної освіти, розробки «Плану народного виховання», «Загального плану гімназій», «Накреслення університетського статуту» та ін.

Для повнішого з'ясування ролі й значення педагогічної спадщини Г. Сковороди і В. Каразіна для сучасної освіти, проаналізуємо їх погляди на досліджувану проблему. З'ясуємо, що вкладають у змістове наповнення цього поняття сучасні дослідники.

У педагогічній науці поняття освіти трактується як духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола [2, с.241].

З філософської точки зору освіта характеризується, як процес збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури, мислення та діяльності, в основі якої повинно лежати культурне самовизначення людини [7, с. 478].

На думку В. Кременя, «освіта є могутнім чинни-

ком розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил суспільства» [1, с. 15].

Враховуючи сучасні погляди на проблему розвитку освіти, ми дійшли висновку, що освіта – це система наукових та культурних цінностей, які накопичуються людством на протязі життя. Тому першочергово ці погляди віддзеркалювалися в ідеях просвітників Г. Сковороди та В. Каразіна.

Протягом усього життя і Г. Сковороди, і В. Каразіна, актуальним і болючим залишалося питання освіти, яке з роками набувало все більшої значимості для просвітників. Освіту Г. Сковорода розглядав, як один із головних засобів реалізації свого суспільного ідеалу та виховання всього народу. У своїх учнів він виховував любов до Вітчизни, до народу, чесність, працелюбність, ввічливість, вдячність батькам, учителям і благодійникам, зневагу до життєвих спокус, багатства.

Просвітницькі ідеї Г. Сковороди мали двосторонній характер, з одного боку вони виражались колосальним впливом на громаду, з іншого – були винятково оригінальними й новими для того часу. Тому для розповсюдження освітніх ідей Г. Сковорода використовував такі засоби, як усна проповідь, власні твори та живий, наочний приклад свого життя, які, на нашу думку, допомогли йому у досягненні своєї мети.

Педагогічні погляди Г. Сковороди простежуються й крізь призму народної педагогіки. Твори просвітника проникнуті народним виховним досвідом і практикою народного виховання, які у подальшому займали значне місце у педагогічній системі Г. Сковороди, серед яких «Убогий жайворонок», «Благодарний Еродій», «Кольцо», «Байки Харківські» та ін.

Отож, для розробки своїх освітніх концепцій, Г. Сковорода керувався філософськими знаннями та власним педагогічним досвідом. Так, у листі до друга, Михайла Ковалінського, він писав: «Немає години, не придатної для занять корисними науками, і хто помірно, але постійно вивчає предмети, корисні як у цьому, так і в майбутньому житті, тому навчання – не труд, а втіха. Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не переставє учитись, хоча б зовні він і здавався бездіяльним... Тому коли не любити всією душею корисних наук, то всякий труд буде марним» [4, с. 220-221].

В свою чергу В. Каразін уважав, що освіта має бути доступною і добровільною, але реалізація цих завдань можлива лише через учбові заклади – громадськість: «Вільні наші товариства, вразі виникнення потреб, повинні складатися з мудрих, розумних людей, або принаймні мати досвід у просвітництві, який є незіпсованим, доступним і благонаміреним впливом на самого себе» [5, с. 331-332].

Для своїх учнів Г. Сковородою було написано моральні правила, які мали повчальний характер і допомагали їм у житті. Серед них можна виділити наступні: користуйся своїм щастям так, щоб нещастя не могло нашкодити тобі; найбільш небезпечний той ворог, який удає з себе твого друга; будь-яке звеселення повинне використовуватися тільки задля праці і заради насолоди спокоєм; поки ти не навчений, не соромся навчатися та ін. [8, с. 309-311]. Тому учні просвітника намагалися якнайглибше проникнутися настановами й моральними правилами їхнього наставника.

На думку Г. Сковороди, учити потрібно тільки прекрасному, тому, що потрібне людині для пізнання самої себе та оточуючого її довкілля, того, що допоможе людині у праці і боротьбі.

У свою чергу В. Каразін наголошував: «Два найголовніших засоби для розповсюдження й утвердження начал, відповідні просвітництву. Перший: виховні учбові заклади; другий: громадська, тобто публічна настанова» [5, с. 330].

Як бачимо, обидва просвітники великого значення надавали освіті та її поширенню серед народу. Але для глибшого усвідомлення проблеми освіти у спадщині видатних просвітників, необхідно з'ясувати, чи був обізнаний В. Каразін з ідеями Г. Сковороди, а також визначити подібність їхніх просвітницьких ідей.

З цього приводу варто зазначити, що по-перше, світогляд В. Каразіна формувався під впливом творів Г. Сковороди. Тому у творі «Взгляд на українську старину (1842 г.)» видрукуваному проф. Д. Багалієм у 1910 р. знаходимо згадки В. Каразіна про українського філософа: «Поміж учителів помітимо Сковороду... Я мав честь замолоду бачити цього поважного мужа, який в свій час міг би зайняти місце серед найбільш поважних германських учених» [9, с. 605].

В. Каразін настільки був захоплений особистістю Г. Сковороди та його працями, що у листі до видавця «Молодика» І. Бецькому від 2 березня 1842 р., писав: «... цей почесний громадянин і надзвичайний, доброті громадської, чоловік... Ми під чубом і в українському зортку мали свого Піфагора, Оригена, Лейбніца, як Москва за 150 літ в Посошкові свого Філанжієрі, а Харків тепер має свого Іоанна Златоуста» [9, с. 913].

Таким чином, з висловів В. Каразіна видно, що ним керувало не тільки захоплення Г. Сковородою, як письменником чи філософом, а й просвітником свого народу, який у подальшому був прикладом для учених, філософів, педагогів. Адаже твори Г. Сковороди насичені глибиною думки про просвітництво народу та глибокого патріотизму до рідної землі. У притчі «Благодарний Еродій» автор торкався питань, як саме навчати юнаків, висловлював передові педагогічні ідеї, що не є застарілими й у наш час. На його переконання, освіта має бути доступною для всього народу, «бо це не завжди «в царських чертогах», а «в убогом домику, исполненом страха божия, друг роду члѣвеческому благо родится челоѡкъ [4, с. 102].

Г. Сковорода закликав «...учися єдиного благодарности. Учися, сидя в дому, летяй путем, и засыпая, и просыпаясь. Ты рожден еси благо, и сія благо, и сія наука есть дщерь природы твоея» [4, с. 107].

По-друге, Г. Сковорода і В. Каразін були палкими патріотами своєї Вітчизни. Їхні погляди спрямовувалися на виховання почуття патріотизму, любові до Батьківщини, які вони реалізовували через свої твори, трактати, промови, листи, байки та ін. Просвітники стверджували, що кожен має бути відданим своїй справі на благо Батьківщини, виявляти любов до неї.

Але критичне ставлення обох просвітників щодо поширення освіти виражалось у тому, що вони були проти виховання російських дітей іноземцями. Г. Сковорода засуджував таке виховання і уважав, що воно спотворює душі, серце і розум дітей, де іноземні педагоги навчали панських дітей розмовляти усіма мовами і нехтувати рідною. Виступаючи проти виховання російських дітей іноземцями, В. Каразін зауважував, що вивчаючи чужі мови з дитинства, діти поступово віддаляються від своєї власної, а тому втрачають можливість набувати знання. Він пропонував поміщикам віддавати дітей у вітчизняні школи і навчати їх культури рідної мови.

Погляди Г. Сковороди зводилися до того, що педагоги-іноземці, які були віддалені від народу, його культури, традицій, мови, не могли сприяти форму-

ванню повноцінної особистості, вихованню її патріотичних почуттів. З цього приводу Г. Сковорода висловлювався, що «учителю подобаєть бѣть изъ среды народа русскаго, а не нѣмцу и не французу. Не чужое воспитанье должно быть привито къ русскому челоуѣку, а свое, родное» [10, с. 76].

На думку Г. Сковороди, досягти щастя людина може лише завдяки погоджуванню особистих інтересів з громадськими: «Щаслив, кто сопряг сродную себѣ частную должность с общеою. Сія есть истинная жизнь» [3, с. 120]. Філософ бачив щастя людини у праці, звеличував працю як засіб радості і задоволення, аби людина любила її й вкладала у неї всю душу. Просвітник наголошував на тому, що потрібно пізнати природу та свої природні здібності у праці, що відповідають інтересам людини в «спорідненій праці».

У трактаті «Начальная дверь ко христіанскому добронравію» чітко простежуються його погляди на щастя: «не ищи щастія за морем, не проси його у челоуѣка, не странствуй по планѣтам, не волочись по дворцам, не ползай по шарѣ земном... а щастіе, яко необходимая необходимость, тунѣ вездѣ и всегда даруется..., все ж тое, что бѣжит от тебя прочь, знай, что оно чуждее и не почитай за твое..., щастіе ни от небес, ни от земли не зависит..., что же есть для тебя нужное?.. Одно только для тебя нежное, одно же только и благое и легкое, а прочее все труд и болѣзнь... Что же есть оное едино? Бог» [3, с.144-145].

В. Каразін присвятив своє життя справі просвітництва та патріотизму. Кожну промову він виголошував з безмежною любов'ю до Батьківщини, вбачаючи її розквіт у поширенні освіти серед народу. Так, у листі до лікаря О. Ремана він писав: «Народне просвітництво!.. Який гарний вислів! Якщо б через півсотні років, я міг би бути міністром народного просвітництва. Яка важлива посада в такій державі, як Росія! Якщо що-небудь і може забезпечити непошореність безмежного її простору, то це тільки просвітництво її народів. Якщо що-небудь може зробити її істинно-незалежною від будь-якого зовнішнього тиску, – як би велично це не звучало, – це знов таки тільки просвітництво» [6, с.751]. Він надзвичайно глибоко любив свій край та присвятив своє життя досягненню соціально-економічного і культурно-освітнього процвітання держави.

Працюючи у системі управління освітою, він уважав за необхідне, відстоювати думку щодо відкриття університету у місті Харкові. Про глибокі почуття до Батьківщини свідчать його твори «Речь о

истинной и ложной любви къ отечеству», «Практическое защищеніе противъ иностранцевъ, существующей ныне въ Россіи подчиненности поселянь ихъ помешикамъ» та ін.

По-третє, за свідченнями дослідників ХІХ століття (Я. Абрамова, Д. Багалія, Г. Данилевського та ін.), які вивчали спадщину обох просвітників, Г. Сковорода своєю багаторічною та плідною працею заклав ґрунт для відкриття єдиного, на той час вищого навчального закладу на всю Слобідську Україну, Харківського університету (1805 р.). Не менш визначальну роль у цій справі відіграв Харківський духовний колеґіум (1726 р.), де працював Г. Сковорода. По закінченню колеґіуму випускники ставали викладачами, громадськими діячами, державними і військовими службовцями, серед яких: Олексій Базилевич, Василь Білозер, Василь Двигубський, Микола Заводовський, Михайло Ковалинський, Максим Ковалинський, Яков Правицький, Федір Татарський та ін.

За словами Г. Данилевського, найкращим доказом всезагального значення просвітницької ідей Г. Сковороди є те, що у певній мірі без нього, не було б найближчим часом засновано перший університет в Україні [10, с. 77].

З огляду на сказане, можемо зробити висновок про те, що у ХVІІІ ст. під впливом ідей Г. Сковороди були започатковані чисельні гуртки та культурні осередки, які створили духовну атмосферу і сприяли появі громадських і наукових товариств. Унаслідок цього, на початку ХІХ ст. завдяки добротності харківської інтелігенції був збудований у Харкові університет, ініціатором заснування якого був Василь Каразін.

Висновки. Підсумовуючи викладене, ми дійшли таких висновків: освіта – це загальний рівень знань, здобутих у процесі навчання. Освіта є чинником розвитку духовної культури українського народу, яка має розвивати людину, здатну жити і ефективно діяти у глобальному середовищі; Г. Сковорода і В. Каразін розглядали освіту, як один з головних засобів суспільства, що реалізується через учбові заклади і громадськість, зміст якої полягає у добровільному і доступному оволодінні знаннями на ґрунті вітчизняної науки.

Дослідження світоглядних позицій Василя Каразіна й Григорія Сковороди у контексті просвітницької діяльності сучасників дає змогу об'єктивно оцінити їх ідеї та погляди, а отже використати творчий доробок у процесі розбудови сучасної системи освіти.

Список використаної літератури

1. Вища освіта в Україні: Навч. посіб. / В.Г.Кремень, С.М.Ніколасенко, М.Ф.Степко та ін.; за ред. В.Г.Кременя, С.М.Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів в 2-х т. Т.1. – К.: Вид-во «Наукова думка». – 1973 – 532 с.
4. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів в 2-х т. Т.2. – К.: Вид-во «Наукова думка». – 1973 – 575 с.
5. Каразин В.Н. Об учёных обществах и периодических сочинениях в России // Русская старина, 1871. – Т. 3. – С.330-335.
6. Каразин В.Н. Письмо к доктору Реману // Русская старина. – 1875. – № 12. – С.750-758.
7. Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов. – Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998. – 896 с.
8. Сочинения Григория Саввича Сковороды, собранные и редактированные проф. Д.И. Багалеем. Юбилейное издание (1794 – 1894 год). – Х. Типография Губернского Правления, 1894 – 352 с.
9. Сочинения, письма и бумаги В.Н. Каразина, собранные и редактированные проф. Д.И. Багалеем. – Х.: Изд-во Харьк. ун-та, 1910. – 926 с.
10. Украинская старина. Материалы для истории украинской литературы и народного образования Г.П. Данилевского. – Х. Изд-ние Заленского и Любарского, 1866. – 403 с.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2017 р.
Стаття прийнята до друку 24.10.2017 р.

Мельникова Ольга

кандидат педагогических наук
доцент кафедры психологии и педагогики развития ребёнка
Уманский государственный педагогический университет
имени Павла Тычины, г.Умань, Украина

Г. СКОВОРОДА И В. КАРАЗИН: ДВА ВЗГЛЯДА НА ПРОБЛЕМУ ОБРАЗОВАНИЯ

В статье раскрыто содержательное наполнение понятия «образование». Учитывая современные взгляды на проблему развития образования, определено, что образование - это система научных и культурных ценностей, которые накапливаются человечеством на протяжении жизни. Поэтому в первую очередь эти взгляды отражались в идеях просветителей Г. Сковороды и В. Каразина. Освещена проблема развития образования в наследии выдающихся украинских просветителей и определена последовательность просветительских идей Г. Сковороды во взглядах В. Каразина. Исследуя наследие просветителей, находим немало тождественных идей просветителей, среди которых развитие образования, патриотизм, свобода и др. Установлено, что исследование мировоззренческих позиций Василия Каразина и Григория Сковороды в контексте просветительской деятельности современников позволяет объективно оценить их идеи и взгляды, а значит использовать их творческое наследие в процессе развития современной системы образования.

Ключевые слова: просветительские идеи Г. Сковороды и В. Каразина, образование, патриотизм, просвещение.

Melnykova Olha

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph. D.
Department of Child's Psychology and Pedagogy, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman,
Ukraine

H.SKOVORODA AND V. KARAZIN: TWO VIEWS ON EDUCATION'S PROBLEM

The article is devoted to the content of the concept "education". Taking into account contemporary views on the development of education, it is determined that education is a system of scientific and cultural values that accumulate throughout human life. Therefore, these views were first and foremost reflected in the ideas of enlighteners H. Skovoroda and V. Karazin. For a more complete explanation of the role and significance of the pedagogical heritage of H. Skovoroda and V. Karazin for modern education, their views on the problem are analyzed. The problem of development of education in the legacy of prominent Ukrainian educators is highlighted and the sequence of educational ideas of H. Skovoroda in the views of V. Karazin is determined. Investigating the legacy of H. Skovoroda and V. Karazin, we find many identical ideas of enlighteners, among which the development of education, patriotism, freedom, and others. It was established that the research of Vasyl Karazin's and Hrigory Skovoroda's ideological positions in the context of contemporaries' educational activities makes it possible to objectively evaluate their ideas and views, and thus use their creative work in the process of developing a modern educational system.

Key words: educational ideas of H. Skovoroda and V. Karazin, education, patriotism, enlightenment.